

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲
۴۵
سازگار

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

گروه زبان شناسی و زبان انگلیسی

عنوان پایان نامه

"تحلیل کتاب زبان انگلیسی پیش دانشگاهی

بر اساس اصول سازماندهی محتوا"

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبان شناسی همگانی

استاد راهنما: دکتر سید علی میر عمادی

استاد مشاور: دکتر بلقیس روشن

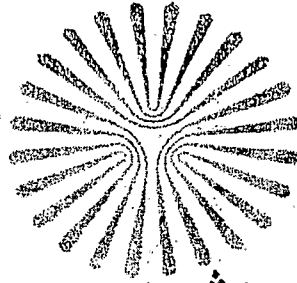
مؤلف: ثریا کمیجانی

مهر: ۸۶

۷۰۰۹۳

کتابخانه اساتید
توسعه آموزش زبان

۱۳۸۷ / ۲ / ۱۱

دانشگاه پیام نور
پیش

تصویب نامه

پایان نامه تحت عنوان:

تحلیل انتقادی کتاب زبان دوره پیش دانشگاهی از دیدگاه اصول سازمان دهی محتوا

نمره: ۱۹۱۵
درجه: عالی
نزد د. د. طبع

تاریخ دفاع: ۸۶/۷/۱۵

اعضای هیات داوران:

نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبۀ علمی	امضاء
۱- آقای دکتر سید علی میرعمادی	استاد راهنما	استاد	
۲- خانم دکتر بلقیس روشن	استاد مشاور	رئیس داور	
۳- خانم دکتر آرزیتا افراشی	استاد داور	استاد داور	
۴- خانم دکتر بلقیس روشن	استاد نماینده گروه	رئیس داور	

تقدیم به :

محضر مقدس حضرت دوست کہ ہمہ نوبہا از اوست.

و

ہمہ پویدگان راہ علم و آمان کہ بہ من کلمہ ای آموختند.

چکیده

با توجه به کمبود مطالعات زبان شناسی در حوزه تحلیل گفتمان و نیز اهمیت روز افزون زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم تحقیق حاضر تحت عنوان "تحلیل کتاب زبان انگلیسی پیش دانشگاهی بر اساس اصول سازماندهی محتوا" به منظور پاسخگویی به این سوال که: "آیا هیچ گونه ارتباط منسجمی بین متون کتب زبان انگلیسی پیش دانشگاهی وجود دارد؟" صورت گرفته است

به همین منظور، نگارنده ضمن توصیف و تبیین رویکردهای تحلیل گفتمان، دیدگاه های مشترک زبان شناسان را در زمینه تحلیل متون استخراج نموده و به تحلیل هشت متن موجود در کتاب زبان انگلیسی پیش دانشگاهی پرداخته است و از ابزارهای زبان شناختی متن همچون: عوامل انسجام، پیوستگی، عنصر پیش انگاره و انواع مبتدا خبر در تحلیل متن ها استفاده نموده است که عمدتاً برگرفته از رویکرد نقش گرایی هالیدی می باشد و با دیدگاه زبان شناسانی چون حسن، دوبراند و درسلر، آیزنبرگ و گیون مشترک است. با تجزیه و تحلیل داده های به دست آمده مشخص شد که بین متون کتاب زبان انگلیسی پیش دانشگاهی از نظر عوامل انسجامی، ارتباط وجود دارد.

در فصل اول طرح پژوهش اعلام شده است. در فصل دوم پیشینه و پایگاه نظری تحقیق معرفی گردیده است. فصل سوم به روش شناسی تحقیق و فصل چهارم به تحلیل داده ها اختصاص یافته و در نهایت نتیجه تحقیق در فصل پنجم بیان شده است. آن گاه کتاب نامه، پیوست ها، واژه نامه و چکیده به زبان انگلیسی ذکر شده است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول
۱	مرحمتن
۲	۱-۱ مقدمه
۲	۲-۱ طرح مسئله و بیان سؤال تحقیق
۳	۳-۱ فرضیه تحقیق
۳	۴-۱ اهمیت موضوع و ضرورت تحقیق
۳	۵-۱ اهداف
۳	۶-۱ کاربردهای تحقیق
۴	۷-۱ محدودیت های تحقیق
۴	۸-۱ روش تحقیق
۴	۹-۱ کلید واژه ها
۷	فصل دوم
۷	پایگاه نظری پژوهش
۸	۱-۲ مقدمه
۸	۲-۲ زبان شناسی متن در جهان غرب
۱۰	۳-۲ زبان شناسی متن و رویکردهای آن
۱۲	۱-۳-۲ رویکرد آیزنبرگ پیرامون متن
۱۲	۲-۳-۲ رویکرد "کامر" پیرامون متن
۱۳	۳-۳-۲ مدل فرایند محور از متن "وندایک"
۱۳	۴-۳-۲ رویکرد "مایکل هالییدی و حسن" به متن
۱۳	۱-۴-۳-۲ بافت متنی
۱۵	۱-۴-۳-۲-۱ ارجاع
۱۶	۲-۴-۳-۲ حذف و جانشینی
۱۷	۳-۴-۳-۲ پیوند (رابط)
۱۷	۱-۳-۴-۳-۲ زمانی

۱۸ ۲-۳-۱-۴-۳-۲ علی (سیبی)
۱۸ ۳-۳-۱-۴-۳-۲ تقابلی
۱۸ ۴-۳-۱-۴-۳-۲ افزایشی
۱۹ ۴-۱-۴-۳-۲ انسجام و آژگانی (لغوی)
۱۹ ۵-۳-۲ رویکرد کاربردی متن
۲۱ ۱-۵-۳-۲ قصد مندی
۲۱ ۲-۵-۳-۲ پذیرفتنی بودن
۲۱ ۳-۵-۳-۲ حاوی اطلاع بودن
۲۲ ۴-۵-۳-۲ ویژگی موقعیتی
۲۲ ۵-۵-۳-۲ ویژگی درون متنی
۲۲ ۶-۵-۳-۲ کافی بودن
۲۳ ۷-۵-۳-۲ شرط تاثیر گذاری
۲۳ ۸-۵-۳-۲ تناسب داشتن یا مناسب بودن
۲۳ ۶-۳-۲ رویکرد حل مسئله (مایکل هویی)
۲۶ ۴-۲ رویکردهای تحلیل کلام و نقش گرای
۲۶ ۱-۴-۲ رویکرد نقش گرای گیون
۲۷ ۲-۴-۲ رویکرد نقش گرای هالیدی
۲۹ ۱-۲-۴-۲ فرانش تجری
۲۹ ۲-۲-۴-۲ فرانش بینافردی- ساختار وجه
۳۰ ۱-۲-۲-۴-۲ وجه و ساختار آن
۳۱ ۲-۲-۲-۴-۲ وجه در عبارت غیر خبری
۳۲ ۳-۲-۴-۲ فرانش متنی
۳۲ ۱-۳-۲-۴-۲ مبتدای ساده و مبتدای مرکب
۳۳ ۲-۳-۲-۴-۲ مبتدای تجری
۳۴ ۳-۳-۲-۴-۲ مبتدای بینا فردی
۳۶ ۴-۳-۲-۴-۲ مبتدای متنی
۳۷ ۵-۳-۲-۴-۲ مبتدا در بندهای خبری
۳۸ ۶-۳-۲-۴-۲ مبتدا در بندهای پرسشی
۳۹ ۷-۳-۲-۴-۲ مبتدا در بندهای امری
۳۹ ۸-۳-۲-۴-۲ مبتدا در بندهای تعجیبی
۳۹ ۵-۲ طبقه بندی دیدگاه های مشترک در زمینه تحلیل متون
۴۰ ۶-۲ تحقیقات پیرامون تحلیل گفتمان در ایران
۴۶ فصل سوم
۴۶ روش های تفسیر

۴۷	۱-۳ چگونگی انجام تحقیق
۴۷	۲-۳ مراحل تحلیل محتوی
۴۷	۱-۲-۳ مشخص ساختن هدف تحقیق
۴۷	۲-۲-۳ جمع آوری نمونه های مورد تحلیل
۴۷	۳-۲-۳ جامعه آماری
۴۸	۳-۳ روش تحقیق
۴۸	۴-۳ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۵۰	فصل چهارم
۵۰	تجزیه و تحلیل داده ها
۵۱	۱-۴ مقدمه
۵۱	۲-۴ تفسیر یافته ها
۵۲	۱-۲-۴ تحلیل جدول شماره ۳
۵۴	۲-۲-۴ تحلیل جدول شماره ۶
۵۶	۳-۲-۴ تحلیل جدول شماره ۹
۵۷	۴-۲-۴ تحلیل جدول شماره ۱۲
۵۹	۵-۲-۴ تحلیل جدول شماره ۱۳
۶۰	۶-۲-۴ تحلیل عنصر پیش انگاره (پیش فرض)
۶۱	۷-۲-۴ تحلیل عنصر پیوستگی درمتون
۶۳	فصل پنجم
۶۳	علاوه و ترمیم
۶۴	۱-۵ نتیجه گیری
۶۶	۲-۵ موضوعات پیشنهادی برای تحقیق
۶۷	منابع فارسی
۶۷	منابع انگلیسی
۶۹	پیوست (۱)
۷۸	پیوست (۲)
۱۰۴	واژه نامه

۱۰۷..... چکیده انگلیسی

۱۰۸..... شناسنامه انگلیسی

نام جدول	صفحه
جدول فراوانی بندها به تفکیک وجه (شماره ۱)	۵۱
جدول درصد فراوانی کل بندها به تفکیک وجه (شماره ۲)	۵۲
جدول توزیع فراوانی کل بندها به تفکیک وجه (شماره ۳)	۵۲
نمودار فراوانی کل بندها به تفکیک وجه	۵۲
جدول فراوانی انواع مبتدا (شماره ۴)	۵۳
جدول درصد فراوانی انواع مبتدا (شماره ۵)	۵۳
جدول توزیع فراوانی انواع مبتدا در کل متن‌ها (شماره ۶)	۵۴
نمودار فراوانی انواع مبتدا در کل متن‌ها	۵۴
جدول توزیع فراوانی انسجام ربطی (شماره ۷)	۵۵
جدول درصد فراوانی عوامل انسجام ربطی (شماره ۸)	۵۵
جدول توزیع فراوانی و عوامل انسجام ربطی در کلیه متون (شماره ۹)	۵۵
نمودار توزیع فراوانی انسجام ربطی	۵۶
جدول فراوانی عوامل انسجام دستوری - ارجاع درونی (شماره ۱۰)	۵۶
جدول درصد فراوانی عوامل انسجام دستوری - ارجاع درونی (شماره ۱۱)	۵۷
جدول توزیع فراوانی عوامل انسجام دستوری - ارجاع درونی در کلیه متن‌ها (شماره ۱۲)	۵۷
نمودار توزیع فراوانی عوامل انسجام دستوری - ارجاع درونی	۵۷
جدول هم آبی واژگانی (شماره ۱۳)	۵۸

فصل اول

طرح تحقیق

۱-۱ مقدمه

زبان شناسی نوین با تعریفی دوباره از زبان و جنبه های چندگانه بررسی و کاربرد آن افق ها و دیدگاه های تازه ای را در امر آموزش و یادگیری آن ، چه به عنوان زبان نخست یا مادری و چه به عنوان زبان دوم و چه زبان بیگانه ، گشود. اما سهم ما از این پیشرفت ها چه قدر بوده است ؟ وضعیت آموزش زبان انگلیسی در ایران چگونه است ؟

از یک سو سال هاست که تدریس زبان انگلیسی جزئی از برنامه آموزشی مدارس به شمار می آید و از سوی دیگر سازمان ها و موسسات خصوصی بسیاری به کار تدریس زبان های خارجی می پردازند. این وضع نشان دهنده دو واقعیت است : نخست آن که برنامه ریزان فرهنگی و آموزش و پرورش نیاز به آموختن زبان انگلیسی را شناخته و تایید می کنند و مردم نیز به دلایل گوناگون شدیداً خواستار یادگیری زبان انگلیسی هستند و دیگر آن که حدود هفت سال آموزش پراکنده دوران مدرسه پاسخ گوی این نیاز و خواسته نیست . چراکه مردم پس از صرف وقت بسیار بدون گرفتن نتیجه ای از این آموزش ها اغلب به آموزشگاه های خصوصی روی می آورند .

از آن جا که کتب درسی یکی از ارکان مهم هر برنامه آموزشی می باشد و در ایران بر خلاف بیشتر کشورهای غیر انگلیسی زبان ، دانش آموزان حق انتخاب کتاب آموزشی مورد علاقه خود را ندارند ، بررسی این کتاب ها می تواند از اهمیت اساسی برخوردار باشد .

۱-۲ طرح مسئله و بیان سؤال تحقیق

در ادوار مختلف تاریخ بشر ، مطالعه زبان از جنبه های گفتاری و نوشتاری از موضوعاتی بوده که محققان رشته های مختلف اعم از فیلسوفان ، روان شناسان ، زبان شناسان و... به خصوص در دهه های اخیر زیست شناسان و تحلیل گران متن را به خود مشغول نموده و حاصل این مطالعات در قالب مکاتب و رویکردهای زبان شناختی متبلور شده است . اما هر یک از رویکردها با توجه به پایگاه نظری و روش شناختی ای که در تولید و درک زبان (متن) برگزیده اند با مسائلی به شرح ذیل مواجه بوده اند : کلام یا متن چیست ؟ متن چگونه تولید می شود و چگونه تحلیل می شود ؟ آیا کلام ، معنی و مفهوم متن را تعیین می کند و یا جهان خواننده متن است که معنای مورد نظر خواننده را بر متن تحمیل می کند ؟ یافتن پاسخ پرسش های فوق منجر به پدید آمدن نظریه های کلامی از قبیل گفتمان یا تحلیل کلام^۱ شده است . در زبان شناسی مطالعه زبان در سطح بالاتر از جمله را گفتمان یا کلام (متن) می گویند

1 Discourse Analysis= DA

[۱۲: ۶۵]. درمقابل دیدگاه تحلیل کلام، نظریه زبان شناسی صورت گرا مطرح است که با تحلیل و توصیف زبان در سطح جمله سروکار دارد. تحقیق حاضر به لحاظ نظری با تکیه بر مبنای نظریه های نقش گرایی^۱ و زبان شناسی متن، عوامل مشترک در تولید و درک متن را استخراج می کند و به تحلیل محتوای کتاب زبان انگلیسی پیش دانشگاهی می پردازد و در صدد است برای پرسش زیر پاسخ مناسب بیابد.

آیا هیچ گونه ارتباط منسجمی بین متون کتاب زبان انگلیسی پیش دانشگاهی وجود دارد؟

۳-۱ فرضیه تحقیق

بین متون کتاب زبان انگلیسی دوره پیش دانشگاهی از نظر عوامل انسجامی ارتباط وجود ندارد.

۴-۱ اهمیت موضوع و ضرورت تحقیق

بررسی متون آموزشی زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم، از جمله مطالعاتی است که در ارتقاء کیفیت متون آموزشی و به دست آوردن راه کارهای بهتر برای رسیدن به نتایج آموزشی پیشرفته تر موثر می باشد. تحلیل این متن ها از دیدگاه های مختلف می تواند به آموزش بهتر زبان انگلیسی یاری برساند. اگرچه تحقیقات زیادی در سطح آوا شناسی، ساخت وازه و نحویه ویژه بر روی کتب آموزشی زبان انگلیسی در ایران انجام شده است، با وجود این تا جایی که برنگارنده روشن است، هنوز در سطح متن، این کتاب ها مورد تحلیل و بررسی چندانی قرار نگرفته اند.

۵-۱ اهداف

- معرفی و مرور پیشینه حوزه تحلیل گفتمان
- بررسی عوامل موثر در تولید متن
- مطالعه رویکردهای تحلیل گفتمان جهت بررسی و تحلیل متون زبان انگلیسی دوره پیش دانشگاهی
- تحلیل متون موجود در کتاب زبان انگلیسی پیش دانشگاهی به طور عملی

۶-۱ کاربردهای تحقیق

نتایج این تحقیق می تواند:

۱- مورد توجه نویسندگان این کتاب قرار بگیرد تا بتوانند بدون کنار گذاشتن اهداف آموزشی، متن های منسجم تری نوشته و مخاطبان خود را در درک بهتر این متون یاری دهند.

۲- در دسترس مدرسین این کتاب قرار گیرد تا با اطلاع از شیوه تحلیل متون و انسجام لحاظ شده در مطالب کتاب، در تدریس بهتر آن بکوشند.

۷-۱ محدودیت های تحقیق

تحلیل گفتمان غالباً طیف وسیعی از داده ها را مورد بررسی قرار می دهد. این داده ها شامل متون زبانی یا غیر زبانی و گفتاری یا نوشتاری است (از متون مطبوعاتی و تبلیغاتی گرفته تا مصاحبه ها، سخنرانی ها، نمایش نامه ها، برنامه های رادیو و تلویزیونی، متون ادبی، متون حقوقی، تاریخی، فلسفی و سیاسی و...) ولی در این پایان نامه فقط به تحلیل داده های متنی می پردازیم و بررسی خود را به متون زبان انگلیسی پیش دانشگاهی اختصاص می دهیم و در این تحقیق از رویکردهای مشابه در قالب زبان شناسی متن پیرامون متن کمک خواهیم گرفت.

۸-۱ روش تحقیق

- تحقیق حاضر مبتنی بر روش تحلیل محتوا می باشد که با اتخاذ و انجام مراحل ذیل تحقق خواهد یافت.
- مطالعه منابع مختلف اعم از کتاب، نشریات علمی، پایان نامه، پیرامون نظرات نقش گرایی و زبان شناسی متن
 - طبقه بندی آراء و اطلاعات
 - توصیف و تبیین هر یک از دیدگاه ها از جنبه نظری
 - انتخاب جنبه های مشترک رویکردها برای تحلیل متون
 - انتخاب کلیه متون زبان انگلیسی پیش دانشگاهی به عنوان پیکره تحقیق

۹-۱ کلید واژه ها

- گفتمان^۱ و تحلیل گفتمان
 - ریچارد و همکاران [۸۴:۲۶]، برای گفتمان دو تعریف ارائه نموده اند:
- الف: اصطلاحی است عام برای نمونه های کاربردی زبان، یعنی زبانی که در اثر برقراری ارتباط، تولید شده است.

ب: برخلاف دستور زبان که با عبارت ها و جمله ها سروکار دارد. گفتمان به واحدهای زبانی بزرگ تر چون پاراگراف، مصاحبه، مکالمه و متن نظر دارد. موضوع تحلیل گفتمان عبارت است از این موضوع که چگونه جمله ها در زبان گفتاری و نوشتاری، باعث تولید واحدهای معنا دار بزرگتری مانند پاراگراف، مکالمه و مصاحبه می شوند. پنی کوک [۶:۲۵] می گوید: "گفتمان عبارت است از زبان به هنگام کاربرد به منظور برقراری ارتباط و تحلیل گفتمان عبارت است از کنکاش و جستجو برای یافتن آن چه که به گفتمان انسجام می بخشد".

قابل ذکر است برای این دو اصطلاح معادل هایی در فارسی هم چون: مقال، سخن، کلام، سخن کاوی، سخن سنجی، پیام کاوی، تحلیل کلام و تحلیل گفتمان را نیز به کار برده اند.

متن و متنتیت (متن وارگی)^۱

براون ویول [۱۰: ۱۹۰] و دیوید کریستال [۱۱: ۳۸۷] درباره متن و متنتیت یا متن وارگی می گویند: "متن عبارت است از ضبط کلامی یک رویداد ارتباطی"، و متن وارگی را روابط انسجامی یا همان انسجام ساختاری (دستوری) موجود در داخل جمله ها و در بین جمله ها که ویژگی متن بودن (متن وارگی) یا متنتیت را بوجود می آوردند تعریف کرده اند و این آن چیزی است که متن را از غیر متن جدا می کند. کریستال متن را یک قطعه ادبی می داند که به صورت گفتاری یا نوشتاری یا علائمی است و برای تجزیه و تحلیل ویا توصیف در نظر گرفته می شود. مطالعه و تعیین ویژگی های متون یعنی آن چه که ساختمان متن را می سازد و یا باعث متن وارگی (متنتیت) یک نوشته می شود. در مبحث زبان شناسی متن مورد مطالعه قرار می گیرد.

بافت^۲ و معنای بافتی^۳

ریچارد و دیگران [۲۶: ۱۲۲]، دیوید کریستال [۱۱: ۸۲] پیرامون بافت معتقدند، آن چه در قبل و بعد از یک عبارت یا حتی گفته های طولانی تر مانند یک متن واقع شود بافت نامیده می شود. بافت به درک معنایی ویژه یک کلمه، عبارت و غیره کمک می کند. و معنای بافتی، آن معنایی است که یک عنصر زبانی در یک بافت کسب می کند. معنای یک واژه یا عبارت می تواند از بافتی به بافت دیگر متفاوت باشد و برای هایمز بافت یک اصطلاح پوششی است برای آن چه که در تولید و تفسیر یک پاره گفتار به کار می رود در حالی که بافت مجموعه ای نظام مند مرکب از عوامل شناختی، اجتماعی، فرهنگی، فیزیکی، زیستی، سیاسی و مادی و غیره است. کریستال بافت را به معنای ویژگی های جهان غیر زبان شناختی (فرازبانی) که عناصر زبانی از آن طریق به طور سیستماتیک با آن مرتبط می شود تعریف کرده است.

1 Text and texture
2 Context
3 Context meaning

انسجام^۱

به نظر هالیدی و حسن [۱۷: ۴] انسجام عبارت است از ابزارهای زبان شناختی گوناگون اعم از دستوری، واژگانی و معنایی که باعث پیوند جمله ها به یکدیگر می شوند و در قالب واحدهای بزرگ تر چون بند (پاراگراف) به هم متصل می شوند. این اصطلاح با عناوینی چون، اتصال بین جمله ای یا مطابقه و ابزار اتصال نیز به کار می رود.

پیوستگی^۲

واندایک [۲۹: ۹۳] در "دائرة المعارف" زبان شناسی پیوستگی را بدین شرح تعریف کرده است: زبان شناسان تعریف دقیقی از این اصطلاح ارائه نداده اند اما عموماً ویژگی های ساخت معنایی گفتمان را انسجام معنایی یا پیوستگی معنایی تعریف کرده اند. از لحاظ شمی به آن دسته از ویژگی معنا شناختی کلام که با تکیه بر تعبیر و تفسیر هر جمله و در ارتباط با تعبیر و تفسیر دیگر جمله ها صورت می گیرد، گفته می شود.

او معتقد است اگر متنی بخواهد پیوسته باشد لزوماً باید معنی دار بوده و دارای هماهنگی و خوش ساخت باشد. پیوستگی معنایی یکی از مهم ترین عوامل متن می باشد. یک متن، خواه نوشتاری و خواه گفتاری لازم است با پیوستگی همراه باشد و این همراهی در متون نوشتاری مشهودتر است.

پیش فرض^۳

عبارت است از مفروضاتی که گوینده یا نویسنده درباره شخص دریافت کننده پیام دارد و یا به اطلاعات مشترک گوینده و شنونده و نویسنده و خواننده درباره یک موضوع گفته می شود. اصطلاح و مفهوم پیش فرض با واژه هایی چون دانش پس زمینه^۴ در متون زبان شناسی به کار رفته است [۱۳: ۵۰].

مبتدا-خبر^۵

مبتدا آن سازه ای است که مطلبی در مورد آن گفته می شود. مبتدا همیشه در ابتدای بند قرار می گیرد و آن چه بلافاصله بعد از مبتدا قرار می گیرد، خبر نامیده می شود [۱۶: ۳۷].

1 Cohesion

2 Coherence

3 Presupposition

4 Back ground knowledge

5 Topic - comment

فصل دوم

بازنگاه نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱ مقدمه

عناصر اصلی زبان، آواها، قاعده های دستوری و واژگان هستند که صورت یاساختمان زبان را تشکیل می دهند اما آن چه معنا و پیام یک کلام را تعیین می کند مجموع معانی صورت های عناصر تشکیل دهنده آن نیست، بلکه غیراز معنی عناصر زبانی، عوامل غیر زبانی (برون زبانی) در تعیین معانی کلام نقش بسیار موثری دارند. برخی از زبان شناسان این تاثیر را آن قدر برجسته می دانند و معتقدند عوامل غیر زبانی (برون زبانی) نه تنها معنای کلام بلکه صورت کلام را نیز شکل می بخشد [۶۷:۲۲]. عوامل صورت های متنوع زبانی انگیزه های کلامی است. بنابراین، ارزش معنایی و پیامی، به عنوان ویژگی ثابت و ذاتی عناصر زبانی نیستند بلکه حاصل عناصر درون زبانی (متنی) و برون زبانی (موقعیتی، فرهنگی...) می باشند که در تعامل با یکدیگرند. گفتمان (تحلیل کلام) عبارت است از تجزیه و تحلیل زبان در کاربرد، پس گفتمان نمی تواند به توصیف صورت های زبانی، جدای از اهداف و نقش هایی که این صورت ها برای پرداختن به آن ها در امور انسانی بوجود آمده اند پردازند [۷۰:۲۲].

ادبیات مطالعات گفتمانی و زبان شناسی متن را در تاریخ زبان شناسی، می توان در مطالعات نظریه عام زبان شناسی و معاشناسی هندیان [۲۷:۲۹۹ - ۲۸۹] و در مطالعات دانشمندان اسلام، در قرن نهم میلادی در زبان شناسی جهان غرب، در فلسفه یونان در کار ارسطو ردیابی نمود [۱۰۵:۹ - ۱۰۰].

اما آن چه امروز تحلیل کلام را به عنوان یک رشته نو پا و در حال گسترش تبدیل نموده رویکردهایی هم چون: رویکرد نقش گرایی مکتب پراگ^۱، زبان شناسی تعاملی^۲، زبان شناسی متن، رویکردهای کلامی و تحلیل کلام در زبان شناسی مطرح بوده اند.

۲-۲ زبان شناسی متن در جهان غرب

سیر مطالعات انجام شده را پیرامون زبان شناسی متن می توان به ترتیب زمانی در کارهای زبان شناسان و فیلسوفان ذیل

پیگیری نمود:

مکتب پراگ و دانشمندانی چون مالینوفسکی^۳ (۱۹۲۳)، ماتسیوس^۴ (۱۹۲۸)، فرث^۵ (۱۹۳۵)، کازرو^۶ (۱۹۵۵-۱۹۵۶)،

1 Prague School

2 Interactional Linguistics

3 Malinowski

4 Vilem Mathesius

5 J.R.Firth

6 Coseriu

پایک^۱ (۱۹۶۷) ، هاروگ^۲ (۱۹۶۸) ، کوچ^۳ (۱۹۷۱) ، زبان شناسان پروژه کانس تا نزد دانشگاه کانس تانز^۴ آلمان چون : آیزنبرگ^۵ (۱۹۶۸ و ۱۹۷۱) ، هانس ریزر^۶ ، پیترهارتمن^۷ ، ثون وندایک^۸ (۱۹۷۷ و ۱۹۷۲) و دیگر زبان شناسان از سایر کشورها هم چون : حسن^۹ (۱۹۶۸) ، هالیدی و حسن^{۱۰} (۱۹۷۶) ، کونو^{۱۱} (۱۹۸۷) ، دوپوگراند و درسلر^{۱۲} (۱۹۸۱) ، هوئی^{۱۳} (۱۹۸۳) ، سینکلر^{۱۴} (۱۹۸۴) ، براون و یول^{۱۵} (۱۹۸۳) هالیدی^{۱۶} (۱۹۸۵) ، فرکلاف^{۱۷} (۱۹۹۵ و ۱۹۹۲) ، فاولر^{۱۸} (۱۹۹۱ و ۱۹۸۱) ، ملم کی یر^{۱۹} (۲۰۰۰) ، پال سیمسون^{۲۰} (۱۹۹۳) ، گاتلی^{۲۱} (۲۰۰۰) و هوئی^{۲۲} (۲۰۰۱) .

اینک برخی از زبان شناسانی که صاحب اندیشه خاصی بوده اند و عامل به وجود آمدن رویکرد خاصی در تحلیل متن یا

زبان شناسی متن شده اند به اختصار معرفی می شوند و این رویکردها عبارتند از:

۱- رویکرد آیزنبرگ نسبت به متن (۱۹۶۸ و ۱۹۷۱)

۲- رویکرد کامر پیرامون متن (۱۹۷۲)

۳- مدل فرایند محور از متن توسط وندایک (۱۹۷۲)

۴- رویکرد روش کار یا دیدگاه فرایندی از دوپوگراند و درسلر (۱۹۸۱)

۵- رویکرد (مدل) حل مساله پیرامون گفتمان و متن از هوئی (۱۹۸۳)

۶- رویکرد نقش گزایی مایکل هالیدی (۱۹۶۸ و ۱۹۸۵ و ۱۹۹۴)

-
- 1 Pike
 - 2 Harweg
 - 3 Koch
 - 4 Konstanz Project
 - 5 Isenberg
 - 6 Hannes Riese
 - 7 Peter Hartman
 - 8 Van Dijk
 - 9 Hassan
 - 10 Halliday and Hassan
 - 11 Kuno
 - 12 (de)Beaugrand and Dressler
 - 13 Hoey
 - 14 Sinclair
 - 15 Brown, G and Yule, G
 - 16 Halliday
 - 17 Fairclough
 - 18 Fowler
 - 19 Malm kyar
 - 20 Paul simpson
 - 21 Goatly
 - 22 Kummer

۷- رویکرد نقشی - رده شناختی گیون^۱ (۱۹۷۹ و ۱۹۸۴)

۸- رویکرد حسن وهالیدی نسبت به متن (۱۹۷۶)

۲-۳ زبان شناسی متن و رویکردهای آن

براون و یول [۵:۱۰]، تراسک [۸۴:۲۸] متن را باز نمون کلام تعریف کرده اند. هارتمن گریگوری [۴۵:۱۸] زبان شناسی متن را به عنوان شاخه ای از تحلیل گفتمان (کلام) معرفی نموده و از نظر آن ها، تحلیل گفتمان شاخه ای از زبان شناسی است که به بررسی زبان در سطح جمله و فراتر از جمله می پردازد و نه واژه. جمله در این تعریف به عنوان متنی به حساب می آید که در درون بافتی به کار رفته باشد، خواه گفتاری و خواه نوشتاری. آن شاخه از تحلیل گفتمان را که بر متون مکالمه ای ویا بر تعامل چهره به چهره تاکید می کند، تحلیل گفتمان (گفتاری) می نامند.

این شاخه با جامعه شناسی زبان قرابت زیادی دارد، در حالی که شاخه دیگر تحلیل گفتمان به زبان شناسی متن^۲ مشهور است و بر مطالعات متون نوشتاری تاکید می کند و بیشتر با انسجام های ساختاری متن سرو کار دارد. کریستال [۳۸۷: ۱۱] معتقد است که مطالعه ویژگی های متون از قبیل آن چه که باعث می شود نوشته ای را متن بنامیم، کاری است که در زبان شناسی متن صورت می گیرد. زبان شناسی متن به دنبال حل این مسئله است که متن چیست، چگونه تولید می شود، سازمان درونی متن چگونه است، و چگونه می توان آن را درک کرد. امروزه کاربرد وسیع زبان شناسی متن در تهیه متون و مطالب درسی، روش های تدریس، مهارت های خواندن و درک مطلب از یک سو و تجزیه و تحلیل متون و تهیه نرم افزارهای مختلف رایانه ای جهت ترجمه و پردازش متون از سوی دیگر، لزوم معرفی و ضرورت تحقیق هر چه بیشتر در این شاخه از زبان شناسی را دو چندان نموده است. در این قسمت به معرفی رویکردهای موجود در زبان شناسی متن و راه کارهایی که برای تشخیص سازمان درونی متون وجود دارد و نیز چگونگی تولید و درک آن ها می پردازیم. ابتدا به تحقیقات مربوط به زبان شناسی متن اشاره خواهد شد و سپس به معرفی رویکردهای ذیل می پردازیم.

- رویکرد "آیزنبرگ" پیرامون متن

- رویکرد "کامر" پیرامون متن

- مدل فرایند محور "وندایک"

1 Givon

2 Text Linguistics